

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10-502, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, 8.10.2026.

Nr. 37/6-3

Atzinums par VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” radio programmas “Latvijas Radio 1” 2026. gada 9. septembra raidījuma “Krustpunktā” vadītāja rīcību

2026. gada 11. septembrī Latvijas sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons (turpmāk tekstā arī – ombuds) saņēma [...] (turpmāk – Iesniedzējs) iesniegumu “Par Latvijas Radio raidījuma “Krustpunktā” vadītāja A. Tomsona rīcības un profesionālās ētikas izvērtēšanu” (turpmāk – Iesniegums).

Iesniegumā norādīts, ka VSIA “Latvijas Sabiedriskais medijs” (turpmāk – LSM) radio programmas “Latvijas Radio 1” (turpmāk – LR1) 2026. gada 9. septembra raidījumā “Krustpunktā” (turpmāk – Raidījums) ir izskanējis šāds kādas radioklausītājas tiešraidē uzdots jautājums: “*Kāpēc te ir tik daudz krievu un viņiem ir savas tiesības? Kāpēc?*” un Raidījuma vadītāja Aida Tomsona rīcība, Iesniedzēja vērtējumā, nav bijusi atbilstoša LSM Rīcības un ētikas kodeksa un LSM Redakcionālo vadlīniju noteiktajām prasībām.

Nemot vērā minētos apsvērumus, Iesniedzējs lūdz ombudam:

- 1. Izvērtēt minēto raidījuma epizodi un žurnālista Aida Tomsona profesionālo darbību no ētikas kodeksa un redakcionālo vadlīniju skatpunkta.*
- 2. Sniegt publisku atzinumu un rekomendācijas sabiedrisko mediju žurnālistiem par pareizu un profesionālu rīcību tiešajā ēterā līdzīgās situācijās, kad no auditorijas izskan Satversmei neatbilstoši vai diskriminējoši jautājumi.*
- 3. Nepiemērot žurnālistam disciplinārsodu, bet organizēt mācības/lekciju sabiedrisko mediju redakcijai par demokrātisko valsts iekārtu, pamattiesībām, cilvēka cieņu un diskriminācijas novēršanu Latvijā.*

Iepazīstoties ar Iesniegumu un tajā izteiktajiem lūgumiem, ombuds pieņēma lēmumu veidot atzinumu, izvērtējot LR1 2026. gada 9. septembra Raidījuma vadītāja rīcības atbilstību LSM Redakcionālajās vadlīnijās un LSM Rīcības un ētikas kodeksā noteiktajām prasībām.

Par pieņemto lēmumu Iesniedzējs tika informēts ar 2026. gada 14. septembra elektroniskā pasta vēstuli.

Lai sagatavotu atzinumu, ombuds no 2026. gada 14. septembra līdz 2026. gada 7. oktobrim:

- iepazīnās ar Iesniegumā sniegto apsvērumu izklāstu;
- iepazīnās ar Raidījumu;

Skat. izmantojot zemāk norādīto tīmekļa vietnes saiti:

<https://lr1.lsm.lv/lv/lr/arhivs/?channel=1&d=9&m=9&y=2026&page=1>.

- 2026. gada 14. septembrī nosūtīja jautājumus LSM programmas “Latvijas Radio 1” direktorei Inesei Matjušonokai un žurnālistam Aidim Tomsonam, un 2026. gada 15. septembrī saņēma atbildes uz tiem.

Izvērtējot Iesniegumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

konstatē:

[1] Par Iesniegumā minēto

Nemot vērā to, ka ombuda atzinumi ir publiski, jo anonimizētā veidā (neatklājot Iesniedzēja identitāti) ir pieejami visai sabiedrībai, lai tādējādi veicinātu sabiedrības medijpratību, kā izpratni par to – ko, kā un kāpēc sabiedriskais medijs dara –, ombuds šajā atzinuma daļā ir sistematizējis Iesnieguma saturu, lai plašākai auditorijai sniegtu priekšstatu par Iesnieguma būtību un tajā izteiktajiem apsvērumiem.

Iesniegumā izteiktie iebildumi ir par diviem savstarpēji saistītiem notikumiem Raidījuma tiešraidē [visi izcēlumi citētajā Iesnieguma tekstā mani – E.A.]:

- 1) radio klausītājas tiešraidē uzdoto jautājumu – *“Kāpēc te ir tik daudz krievu un viņiem ir savas tiesības? Kāpēc?”*;

Iesniedzējs, atsaucoties uz Latvijas Republikas Satversmes 91. pantu¹, pauž uzskatu, ka *Klausītājas uzdots jautājums atklāti apšaubā Latvijas iedzīvotāju pamattiesības, kas ir nostiprinātas valsts pamatlikumā, kā arī stigmatizē konkrētu sabiedrības daļu, balstoties uz to*

¹ LR Satversmes 91. pants nosaka: *Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.*

etnisko izcelsmi.

2) Raidījuma vadītāja rīcību pēc radioklausītājas uzdotā jautājuma;

Iesniedzējs norāda:

*Tiešā ētera specifikas dēļ klausītāju jautājumi var būt **nekorekti, diskriminējoši** vai **stigmatizējoši**. Taču šādos gadījumos raidījuma vadītājam ir dubulta atbildība — ja šāds jautājums ēterā ir izskanējis, žurnālista pienākums ir to **nekavējoties atspēkot, precizēt vai norādīt uz tajā ietvertajām kļūdām un aizspriedumiem**, rīkojoties profesionāli, kā pienākas sabiedriskā medija pārstāvim.*

*Tā vietā raidījuma vadītājs Aidis Tomsons vairākkārt **pārformulēja** jautājumu diskusijas dalībniekiem, **akcentējot okupācijas seku aspektu** (piemēram: “Tās ir okupācijas sekas, ka mums ir tik... nu, tik daudz?”). Savukārt klausītājas jautājuma **otro daļu** (“Kāpēc viņiem ir savas tiesības?”) **raidījuma vadītājs izvēlējās nekomentēt un nenorādīt uz tās pretkonstitucionālo raksturu**, norādot: “Patiesībā nē, es par to... es par to pirmo jautājuma daļu.”*

*Tādējādi raidījuma vadītājs ne tikai neapturēja un neprecizēja klausītāju, kura uzdeva **Satversmei neatbilstošu un sabiedrībai bīstamu jautājumu**, bet arī **turpināja** klausītājas pieteikto tēmu **problemātiskā un stigmatizējošā** rāmējumā.*

Secīgi Iesniedzējs uzskata, ka A. Tomsona rīcība nesaskan ar šādām LSM pašregulējošo dokumentu prasībām:

1. LSM Rīcības un ētikas kodekss:

- “LSM darbinieki savus pienākumus veic saskaņā ar sabiedrisko mediju vispārpieņemtajām pamatvērtībām, kas ir neatkarība, uzticamība un cilvēka cieņa.”
- “LSM darbinieki, kuri iesaistīti satura veidošanā, ievēro visaugstākos žurnālistikas standartus un LSM redakcionālās vadlīnijas...”

2. LSM Redakcionālās vadlīnijas:

- “LSM, veidojot saturu, ievēro un aizstāv cilvēka pamattiesības, demokrātiskos institūtus un morāles normas, ir pret jebkāda veida diskrimināciju.”
- “LSM ar īpašu uzmanību izturas pret mazaizsargātām un viegli ievainojamām sabiedrības grupām, lai ar savu darbību nenodarītu kaitējumu tām un veicinātu šo grupu pārstāvju drošības sajūtu.”

- *“LSM izvairās no stereotipizācijas un neizvērtē notikumus, procesus un sabiedrības grupas, vadoties pēc iepriekšējiem priekšstatiem un aizspriedumiem. Nav pieļaujama kādas sabiedrības grupas diskriminācija.”*
- *“LSM žurnālists respektē personas cieņu un godu, tautību, domāšanas veidu, politisko un reliģisko pārliecību. Žurnālists atturas no cilvēka etniskās izcelsmes, rases, tautības (...) aspektu pieminēšanas, ja šīs detaļas nav nozīmīgas attiecīgajā kontekstā vai arī tās nav būtiska ziņas vai informācijas sastāvdaļa.”*

[2] Par Raidījuma saturu

LR1 no 2026. gada 9. septembra raidījumā “Krustpunktā” piedāvāja radioklausītājiem iespēju tiešraidē uzdot jautājumus *tiem politiķiem, kas ir gaidāmo Saeimas vēlēšanu sarakstu priekšgalā*. Tādējādi no 9. septembra otrdienās un trešdienās uz studiju tika aicināti visu 14 deputātu kandidātu sarakstu līderi, secībā, kādu deputātu kandidātu saraksti izlozēja Centrālajā vēlēšanu komisijā. Katram saraksta līderim bija atvēlēta nepilna pusstunda, un vienā raidījumā tika iztaujāti divu kandidātu sarakstu pārstāvji. 2026. gada 9. septembrī tie bija deputātu kandidātu saraksta ar pirmo kārtas numuru – “Suverēnā vara / Apvienība Jaunlatvieši” – pārstāve Jūlija Stepaņenko un saraksta ar otro kārtas numuru – “Mēs mainām noteikumus” – pārstāvis Jāzeps Baško.

Iesniegumā problematizētā Raidījuma epizode ir klausāma LR1 arhīvā no 10:05 līdz 12:19 minūtei. Lai izprastu Iesnieguma pamatā esošo pretenziju, atzinumā ir iekļauts minētās epizodes transkripts [visi izcēlumi citētajā Raidījuma tekstā mani – E.A.]:

[10:05 Klausītāja]: *Labdien, pirmdien paklausījos stabilitātes to runu...*

[10:11 Aidis Tomsons]: *Bet šeit ir “Suverēnā vara”, šeit nav “Stabilitāte”.*

[10:15 – 10:28 Klausītāja]: *Jā, es zinu, ka šeit ir “Suverēnā vara”. Un tādēļ man ir skumji, kad es visu laiku atceros tos, 1945. gadu, kad te sagāzās....*

[10:29 – 10:31 Aidis Tomsons]: *Bet jums jautājums ir Stepaņenko kundzei?*

[10:32 - Klausītāja]: ***Kāpēc te ir tik daudz krievu un viņiem ir savas tiesības?***

[10:45 – 10:58 Jūlija Stepaņenko]: *Manuprāt, šis jautājums varētu arī pārkāpt, manuprāt, nu, tā kā tādas **naida robežas**, jo jautājums par to, kāpēc šeit ir tik daudz krievu un viņiem ir savas tiesības, nav atbildāms tāpēc, ka **tas aizskar cilvēku cieņu**.*

[11:00 – 11:01 Aidis Tomsons]: ***Tās kaut kādā mērā ir okupācijas sekas? Vai ne tā?***

[11:01 – 11:03 Jūlija Stepaņenko]: ***Tā aizskar cilvēka cieņu.***

[11:03 Aidis Tomsons]: *Bet vispār tās ir okupācijas sekas, vai ne?*

[11:05 – 11:08 Jūlija Stepaņenko]: *Un es jūs aicinu kā raidījuma vadītāju attiecīgi reaģēt uz šādiem jautājumiem.*

[11:08 – 11:11 Aidis Tomsons]: *Bet tās ir okupācijas sekas, ka mums ir tik nu, nu, tik daudz...*

[11:11 - 11:30 Jūlija Stepaņenko]: *Tomsona kungs, vai jūs tiešām uzskatāt, ka šis jautājums nav zem jūsu, jūsu kā vadītāja un jūsu arī pārstāvētā mediju cieņas? Jūs saņēmot 70 miljonus gadā. Nu, tā kā varētu mazliet laikam tomēr kaut kādu ētikas latīņu turēt augstāk.*

[11:32 – 11:35 Aidis Tomsons]: *Jūs domājat jautāt par to, kāpēc Latvijā ir tāds nacionālais sastāvs, ir vispār neētiski?*

[11:37 – 11:43 Jūlija Stepaņenko]: *Jūs dzirdējāt jautājumu, jo jautājuma turpinājums bija: kāpēc viņiem tik daudz tiesības? Vai jūs gribat nu, tā kā runāt par dehumanizāciju?*

[11:44 Aidis Tomsons]: *Nē, ne par tiesībām. Es par to pirmo jautājumu.*

[11:47 – 12:04 Jūlija Stepaņenko]: *Notika arī tā, kā Otrā pasaules kara laikā par to, ka tika dehumanizēta kaut kāda viena personu grupa. Un tad mēs ejam tālāk. Šī kundzīte šo jautājumu aizskāra tieši šādā plaknē. Un es uzskatu, ka šāda jautājuma uzdošana, šādu jautājumu skanēšanu radio ēterā ir neprāts.*

[12:04 – 12:08 Aidis Tomsons]: *Jānis tad prasa: Vai tad, jūsuprāt, Latvija bija vai nebija okupēta?*

[12:12 – 12:17 Jūlija Stepaņenko]: *Tas nav jautājums. Tas ir vēstures fakts. Un par šo šobrīd nerunājam vispār.*

[12:17 – 12:19 Aidis Tomsons]: *Tas fakts ir. Skaidrs, jā.*

[3] Par LSM sniegtajām atbildēm uz ombuda uzdotajiem jautājumiem

Saņēmot Iesniegumu, ombuds, vēl pirms iedziļināšanās tajā izteiktajos apsvērumos un pretenzijās, noklausījās Raidījumu kā *neitrāla vidusmēra persona* – ar to saprotot hipotētisku vidusmēra personu (lasītājs, skatītājs, klausītājs), kas ir saprātīga, neitrāla pret pusēm un samērā labi informēta, un pieder tai sabiedrības grupai, kurai attiecīgā informācija paredzēta, lai saprastu, kā Raidījumā dzirdēto varētu uztvert tikko raksturotais klausītājs.

Pēc Raidījuma noklausīšanās ombuds novēroja, kā radioklausītājas uzdoto jautājumu ir uztvērusi Raidījuma dalībniece – Jūlija Stepaņenko un kādas ir atšķirības starp viņas interpretāciju ēterā uzdotajam jautājumam un tam, kā šo jautājumu hipotētiski uztvertu neitrāla vidusmēra persona.

Iepazīstoties ar Iesnieguma saturu, ombuds varēja secināt, kā radioklausītājas uzdoto jautājumu ir uztvēris jau Iesniedzējs un kādas ir atšķirības starp Iesniedzēja interpretāciju uzdotajam jautājumam un tam, kā šo jautājumu hipotētiski uztvertu neitrāla vidusmēra persona.

Līdz ar to padziļinātai Raidījumā notikušās komunikatīvās situācijas analīzei ombudam bija nepieciešams saprast, kā radioklausītājas uzdoto jautājumu ir uztvēris Raidījuma vadītājs. Šim nolūkam ombuds savu lūgumu sniegt skaidrojumu Raidījumā notikušajam adresēja ne tikai LR1 direktorei, bet arī Raidījuma vadītājam, jo tikai viņš varēja sniegt atbildi, kā Raidījuma laikā viņš ir uztvēris (sapratis) radioklausītājas uzdoto jautājumu.

Atbildē ombudam LR1 direktore Inese Matjušonoka iekļāva Raidījuma vadītāja sniegto atbildi, kura tika publiskota arī Raidījuma vadītāja (Aida Tomsona) individuālajā profilā tiešsaistes sociālajā tīklā “Facebook” un tāpēc ir publiski pieejama visiem [visi izcēlumi atbildes tekstā mani – E.A.]:

*Lai arī klausītājas zvans sākumā, šķiet, bija iecerēts kā komentārs un jautājums tika ātrumā izveidots tikai pēc manas iejaukšanās un komentāra pārtraukšanas, tas tomēr bija ļoti skaidrs un nepārprotams. “Kāpēc Latvijā ir tik daudz krievu un viņiem ir savas tiesības?” **Esmu pārliecināts, ka arī raidījuma viesņa šī jautājuma būtību ļoti labi saprata.***

*Iesniedzējs sūdzībā norāda, ka te varētu tikt apšaubītas vienas nacionalitātes cilvēktiesības. **Šādam pieņemumam nav nekāda pamata.** Latvijas Radio ēterā, tajā skaitā “Krustpunktā” raidījumā, **nekad nav apšaubītas vispārējās cilvēktiesību normas.** Tieši otrādi, ja kāds to atļaujas darīt, viņš nekavējoties tiek atslēgts no ētera, un mūsu radioklausītāji redakcijas nostāju ļoti labi zina. Es pats esmu to vairakkārt atgādinājis.*

*Bet klausītājas jautājums bija par **SAVĀM (krievu) tiesībām** – un tas ir konkrētu politiskā spektra politiku, tajā skaitā Jūlijas Stepaņenko, viens no politiskajiem uzstādījumiem – **cīnīties par tiesībām lietot dzimto krievu valodu valsts pārvaldē un izglītības apgavē.** Jūlija Stepaņenko bija viena no tām deputātēm, kas savulaik vērsās Satversmes tiesā, apšaubot Saeimas tiesības lemt par pāreju uz mācībām vidusskolās latviešu valodā. Viņas argumentācija un nostāja šajā jautājumā ir labi zināma.*

*Konkrētā raidījuma “Krustpunktā” laikā redakcijas pastkastītē bija sabirusi virkne jautājumu par šo tematu. Taču ēterā izlauzās tieši konkrētais zvans. Runājot par sūdzībā minēto jautājuma uzdevēju, viņa savā komentārā paspēja atsaukties uz partijas “Stabilitāte” deputātu kandidātu iztaujāšanu televīzijā, kur arguments, ko krievu valodas aizstāvji atkārtoti ir izmantojuši, ir fakts, ka **tā ir dzimtā valoda lielam iedzīvotāju skaitam, tāpēc šai valodai ir piešķiramas lielākas***

tiesības nekā citām mazākumtautību valodām. Tieši tāpēc manā skatījumā klausītājas jautājums bija leģitīms, jo jautā par cēloņiem krievu valodas tiesību aizstāvju argumentācijai. Diemžēl raidījuma viesņa izvēlējās neatbildēt uz jautājumu pēc būtības arī pēc tam, kad es to vairākkārt pārprasīju.”

[4] Par ombuda kompetenci

Ņemot vērā SEPLPL 18. panta pirmajā daļā ombudam noteikto kompetenci pārraudzīt sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu sniegto pakalpojumu atbilstību SEPLPL 1. pantā noteiktajam mērķim un 3. pantā noteiktajiem sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības pamatprincipiem, kas izvērsti LSM pašregulējošajos dokumentos – Redakcionālajās vadlīnijās un Rīcības un ētikas kodeksā – ombuda funkcijās ir pārraudzīt un sniegt savus atzinumus par to, vai LSM saturā (raidījumu, sižetu, rakstu u.c.) un tā veidošanas laikā veiktās žurnālistiskās darbības un pieņemtie redakcionālie lēmumi atbilst **profesionālās darbības principiem un profesionālās ētikas prasībām.**

Ombuds atzinumus sniedz normatīvo aktu definētajās kompetences robežās un, izmantojot Redakcionālo vadlīniju un Rīcības un ētikas kodeksa normas, kas attiecas uz profesionālo ētiku un tās ievērošanu redakcionālajos lēmumos un profesionālajās procedūrās, kas veiktas LSM satura veidošanas procesā. Nedz normatīvie akti, nedz Redakcionālās vadlīnijas un Rīcības un ētikas kodekss nedod ombudam tiesības sniegt Iesniegumā minēto apstākļu juridisko izvērtējumu, tai skaitā, ombuda atzinumā sniegtajam vērtējumam nav disciplināras ietekmes, jo ombudam nav pilnvaru konstatēt disciplinārpārkāpumus un piemērot sodus.

Ievērojot minēto, ombuda iespējās ir sniegt atzinumu par Raidījuma vadītāja rīcības atbilstību šādām LSM pašregulējošajām prasībām:

1. Rīcības un ētikas kodeksa 2.2. punktā noteiktajam darbības pamatprincipam:

LSM darbinieki savus pienākumus veic saskaņā ar sabiedrisko mediju vispārpieņemtajām pamatvērtībām, kas ir neatkarība, uzticamība un cilvēka cieņa. Šīs vērtības caurauž gan medija ikdienas darbu, gan radīto saturu.

2. Rīcības un ētikas kodeksa 2.3. punktā noteiktajam darbības pamatprincipam:

SM darbinieki, kuri iesaistīti satura veidošanā, ievēro visaugstākos žurnālistikas standartus un LSM redakcionālās vadlīnijas, kas publicētas atsevišķi.

3. Redakcionālo vadlīniju 1.4. punktā “LSM darbības profesionālie principi” noteiktajam darbības principam *Faktu nošķiršana no viedokļiem:*

Ziņās izmantotajiem faktiem jābūt skaidri un saprotami nošķirti no komentāriem un viedokļiem.

4. Redakcionālo vadlīniju 1.2. punktā “Sabiedrības intereses” noteiktajam:

LSM, veidojot saturu, ievēro un aizstāv cilvēka pamattiesības, demokrātiskos institūtus un morāles normas, ir pret jebkāda veida diskrimināciju.

LSM ar īpašu uzmanību izturas pret mazaizsargātām un viegli ievainojamām sabiedrības grupām, lai ar savu darbību nenodarītu kaitējumu tām un veicinātu šo grupu pārstāvju drošības sajūtu.

5. Redakcionālo vadlīniju 1.4. punktā “LSM darbības profesionālie principi” noteiktajam darbības principam *Izvairīšanās no stereotipizācijas*:

LSM izvairās no stereotipizācijas un neizvērtē notikumus, procesus un sabiedrības grupas, vadoties pēc iepriekšējiem priekšstatiem un aizspriedumiem. Nav pieļaujama kādas sabiedrības grupas diskriminācija.

6. Redakcionālo vadlīniju 2.1. punktā “Cilvēka cieņa” noteiktajam:

LSM žurnālists respektē personas cieņu un godu, tautību, domāšanas veidu, politisko un reliģisko pārliecību. Žurnālists atturas no cilvēka etniskās izcelsmes, rases, tautības, profesijas, politiskās pārliecības, reliģisko uzskatu, seksuālās orientācijas, fizisko trūkumu, veselības stāvokļa u.tml. aspektu pieminēšanas, ja šīs detaļas nav nozīmīgas attiecīgajā kontekstā vai arī tās nav būtiska ziņas vai informācijas sastāvdaļa..

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons
secina:

[5] Par iespējām saprast radioklausītājas teikto

1. Par saprašanas jeb hermeneitiskiem apsvērumiem.

Ir jāņem vērā, ka informācijas uztvere un tās *saprašana* nav vienkāršota informācijas mentālas reprodukcijas (atspoguļošanas) procesa iznākums, bet gan komplicētas informācijas interpretēšanas un savas izpratnes konstruēšanas rezultāts. Izpratne kā saprašanas rezultāts dažādiem cilvēkiem var būt atšķirīgs, ne tikai tāpēc, ka saprašanas pamatā ir induktīvi organizēts analogijas spriedums, bet arī tāpēc, ka aktuālo *izpratni* nosaka konkrētā informācijas uztvērēja *pirmsizpratne*. Proti, katrā aktuālajā uztveres un saprašanas procesā informācijas uztvērējs jeb domājošais subjekts piedalās ne kā “*tabula rasa*”, bet gan balstoties savā līdzšinējā pieredzē, zināšanās, pārliecībās un, kas ir pats svarīgākais, arī motivācijā saprast *kaut ko kā kaut ko*. Informācijas saprašanu ietekmē ne tikai tās burtiskais saturs, bet arī informācijas uztvērēja līdzšinējā pieredzes un zināšanu “bagāža”, viņa aktuālās pārliecības un motivācijas. Atšķirīgās

pirmsizpratnes kā dažādie *saprašanas horizonti* (un to pamatā esošās atšķirīgās motivācijas) skaidro, kāpēc vienu un to pašu informāciju var saprast dažādi, un informācijas saturu var arī nesaprast vai pārprast.

Svarīgs ir arī tas apstāklis, ka informācijas uztvērējam ir jāsaprot ne tikai tas – *ko viņam saka* – burtiskais informācijas saturs, bet ir jāsaprot arī tas – *ko runātājs ar vārdiem dara* – informācijas pragmatiskais saturs, kā arī – *kādēļ runātājs to saka* – informācijas stratēģiskais saturs. Pēdējās divas satura dimensijas, kā sacītā strukturālais saturs, nosaka to, kā tiks saprasts burtiskais informācijas saturs.

Būtisks informācijas saprašanas faktors ir tās *kontekstualizācija*, proti, nesaprotamā iekļaušana saprotamajā (pirmsizpratnē) – tādu apstākļu un sakarību kopumā, kas ļauj dzirdēto saprast analogiskā veidā. Tas, savukārt, nozīmē, ka vienu un to pašu informāciju iekļaujot atšķirīgos kontekstos, tiek iegūts atšķirīgs saprašanas rezultāts – vienā kontekstā tas ir saprotams tā, bet citā – savādāk.

Sarežģīto saprašanas uzdevumu spēj atvieglot vien sadarbība starp informācijas sniedzēju (informantu) un informācijas saņēmēju (recipientu), kas izpaužas kā komunikācija starp abiem procesa dalībniekiem, piemēram, uzdodot precizējošus, izpratni kontrolējošus jautājumus un saņemot atbildes uz tiem. Tas ļauj abām pusēm saskaņot savas *pirmsizpratnes* un nepieciešamības gadījumā paplašināt savu *saprašanas horizontu*, kam arī paredzēta komunikācija kā kopīgas domāšanas process.

2. Par radioklausītājas uzdoto jautājumu.

Klausītāja uzdeva jautājumu – *Kāpēc te ir tik daudz krievu un viņiem ir savas tiesības?* Jautājums pats par sevi vēl neļauj viennozīmīgi noteikt jautājuma autora attieksmi pret tajā minēto personu grupu, kamēr jautājums netiek tādā vai savādākā veidā kontekstualizēts. Lai analizētu šo jautājumu, ir jāņem vērā šādi apsvērumi:

Pirmkārt, tas ir salikts jautājums un ir veidots kā divu jautājumu konjunkcija jeb divi savstarpēji saistīti jautājumi:

- *Kāpēc te ir tik daudz krievu?* (turpmāk saukts par Pirmo jautājumu);
- *Kāpēc viņiem ir savas tiesības?* (turpmāk saukts par Otro jautājumu).

Otrkārt, lai arī pēc formas izteikums ir veidots kā jautājums par jautājumā iekļautās situācijas cēloņiem un tiek izteikts atbilstošā jautājošā intonācijā, tomēr pēc funkcijas tas varētu būt arī t.s. *retoriskais jautājums*, kas tiek uzdots, nevis lai iegūtu informāciju (*interrogatīvā funkcija*), bet

šajā gadījumā, lai paustu savu viedokli un emocionālo attieksmi (*proponējošā* un *prezumējošā* retoriskas jautāšanas funkcija).

Radioklausītājas ievadvārdi pirms jautājuma uzdošanas pieļauj interpretāciju, ka viņas nolūks (stratēģiskais sacījuma saturs) varēja arī nebūt atbildes saņemšana, bet gan savas attieksmes paušana komentāra formā, un tikai Raidījuma vadītāja intervences rezultātā šī attieksme tika izteikta jautājuma formā, bet ne ar jautāšanas funkciju, proti, kā retorisks jautājums. Savukārt pragmatiskajā aspektā (ko dara) viņas teikto var interpretēt gan kā jautāšanu, gan kā konstatēšanu, gan arī kā apsūdzību un žēlošanos.

3. Kā radioklausītājas teikto uztvēra Raidījuma dalībniece.

Vērtējot Raidījuma dalībnieces reakciju uz radioklausītājas teikto, ir jāsecina, ka viņa jautājumu ir sapratusi ne tikai kā netiešu apgalvojumu par lielu etniskās krievu minoritātes pārstāvju skaitu Latvijā un apgalvojumu par šai etniskajai vai lingvistiskajai grupai “nepamatoti” piešķirtām *savām tiesībām*, bet arī kā aicinājumu tās šai grupai liegt. Tādējādi Raidījuma dalībniece interpretēja un kontekstualizēja dzirdēto tā, lai varētu radioklausītājas pausto viedokli noraidīt kā principiāli nepieņemamu un tādu, ko nav pieļaujams ietvert sabiedriskā medija saturā. Tas, savukārt, ļāva Raidījuma dalībniecei asi vērsties pret Raidījuma vadītāju, kurš pieļāvis šāda “nepieņemama” jautājuma izskanēšanu sabiedriskā medija ēterā. Šim nolūkam Raidījuma dalībniece interpretēja radioklausītājas pieminētās *savas tiesības* kā cilvēktiesības kopumā, saskatot uzdotajā jautājumā naida runas izpausmi un cilvēciskās cieņas aizskārumu, interpretējot Otrajā jautājumā izteikto kā krievu etniskās vai lingvistiskās minoritātes “*dehumanizācijas*” centienus un veidojot vēsturiskas paralēles ar notikumiem 2. Pasaules kara laikā, kad “*tika dehumanizēta kaut kāda viena personu grupa*”.

4. Par Raidījuma vadītāja rīcību.

Ombuda vērtējumā, izskanot konkrētajiem Raidījuma dalībnieces komentāriem par radioklausītājas jautājumu, bija vēlama Raidījuma vadītāja reakcija, proti, iejaukšanās, lai Raidījuma dalībnieces piedāvātā radioklausītājas teiktā interpretācija un kontekstualizācija, un to rezultātā lietotās vēsturiskās analogijas tiktu noraidītas kā faktiski teiktajam neatbilstošas. Neatkarīgi no tā, vai radioklausītāja domāja Latvijas rusofono iedzīvotāju *savas tiesības* kā reālas (kodificētas vai paražu tiesībās balstītas) vai tikai vēlējās paust bažas par iespējamu šādu *savu tiesību* nostiprināšanu nākotnē, ko vēlas panākt atsevišķi Latvijas politiskie spēki, ombuda vērtējumā, no radioklausītājas izteiktā un raidījuma fragmentā pieejamā konteksta nav pietiekama pamata secināt, ka jautājums bija vērst uz cilvēktiesību vai pilsonisko tiesību atņemšanu kādai

Latvijas iedzīvotāju grupai etniskās vai lingvistiskās piederības dēļ, kā to uztvēra Raidījuma dalībniece. Turklāt ir jāņem vērā, ka analogiju veidošana ar notikumiem 2. Pasaules kara laikā sasaucas ar mūsdienu Krievijā pastāvošo naratīvu runāt par nacisma atdzimšanu Latvijā.

Ombuda ieskatā, Raidījuma vadītājs varēja veikt savu intervenci arī agrāk, radioklausītājas zvana laikā, uzdodot precizējošu jautājumu, ko viņa īsti ir domājusi ar *savām tiesībām*, un šādā veidā sašaurinot izskanējušā jautājuma interpretācijas iespējas. Taču ir jāņem vērā, ka šādu jautājumu Raidījuma vadītājs varēja uzdot tikai tad, ja viņš radioklausītājas jautājuma uzklaušīšanas brīdī prognozētu, ka to Raidījuma dalībniece uztvers citādāk. Ir jāpiekrīt Raidījuma vadītāja atbildē ombudam teiktajam, ka tajā kontekstā, kurā Raidījuma vadītājs saprata klausītājas teikto, uzdots jautājums šķita atbilstošs, jo vēlāko Iesniegumā problematizēto kontekstu veidoja Raidījuma viesņa, kuras pārstāvētā politiskā spēka viens no būtiskajiem uzstādījumiem ir *cīnīties par tiesībām lietot dzimto krievu valodu valsts pārvaldē un izglītības apgūvē*.

Tajā brīdī, kad atklājās, ka Raidījuma dalībniece Otro jautājumu tomēr ir pārpratusi, interpretējot to kā aicinājumu atņemt cilvēktiesības vienai Latvijas sabiedrības grupai, Raidījuma vadītājam būtu vajadzējis iejaukties, lai nepieļautu šī pārpratuma turpmāku izvērsumu. Citiem vārdiem sakot, ja jautājums netika precizēts jau tā uzdošanas brīdī, to varēja precizēt turpmākajā sarunā ar Raidījuma dalībnieci. Tomēr Raidījuma vadītājs pievērsās Pirmajam jautājumam, kontekstualizējot to tā, lai par sarunas tēmu kļūtu Latvijā pastāvošā iedzīvotāju etniskā vai lingvistiskā sastāva vēsturiskais cēlonis – valsts okupācija un inkorporācija PSRS sastāvā 1940. gadā un no šī fakta izrietošie migrācijas procesi pēc 2. Pasaules kara, kuru rezultātā izveidojās situācija, kad latviešu skaits samazinājās no 77% 1935. gadā līdz 52% 1989. gadā, bet krievu skaits pieauga no 8,8% līdz 34%². Raidījuma dalībniece šo sarunas virzienu nepieņēma, bet izklāstīja savu interpretāciju par klausītājas jautājuma cieņu aizskarošo un dehumanizējošo nozīmi. Tādējādi abi sarunas dalībnieki faktiski turpināja runāt par atšķirīgi saprastu jautājuma pragmatisko un stratēģisko saturu, bet pats jautājums netika apspriests. Protams, ir jāņem vērā, ka svarīgs nosacījums tam, lai saruna notiktu Raidījuma vadītāja piedāvātajā virzienā, ir Latvijas okupācijas fakta un tā ietekmes uz migrācijas procesiem pēckara Latvijā atzīšana no Raidījuma dalībnieces puses.

Līdz ar to ir jāsecina, ka Raidījuma vadītājs un Raidījuma dalībniece nesapratās par radioklausītājas teikto – ko viņa darīja (runas pragmatiskais aspekts) un vēlējās panākt (runas

² Skat. izmantojot tīmekļa vietnes saiti: https://stat.gov.lv/system/files/publication/2017-08/latvijas_2000_gada_tautas_skaitisanas_rezultati.pdf?utm.

stratēģiskais aspekts). Abu pušu *saprašanas horizonti* nerada saskarsmes punktus, jo viņu *pirmsizpratnes* bija atšķirīgas, līdz ar ko arī radioklausītājas jautājums tika saprasts (interpretēts) atšķirīgi.

Jāņem vērā, ka komunikācija noslēdzas ar saprašanos tikai tad, ja tās dalībnieku mērķis ir saprast vienam otru – saprasties. Ja komunikācijas dalībnieki uz vienu un to pašu izteikumu reaģē atšķirīgi, balstoties interpretācijās, kas nesakrīt un izriet no citādas dzirdētā kontekstualizācijas, un ja vēl sarunas gaitā šīs interpretācijas netiek precizētas, tad komunikācija var nonākt situācijā, kurā tās dalībnieki faktiski reaģē uz atšķirīgi saprastu jautājumu. Šādā gadījumā sarunas turpināšana pati par sevi ne vienmēr veicina savstarpēju saprašanos, ja vien tajā netiek uzdoti tādi precizējoši jautājumi un izpratni kontrolējoši jautājumi, kā – *Ko jūs ar to domājat? Kā man tas ir jāsaprot? Vai es pareizi sapratu, ka ...?*

[6] Par iespējām atbildēt uz Iesniedzēja iebildumiem

Ir jāsecina, ka Iesniedzējs, līdzīgi kā Raidījuma viesņa, ir uztvēris radioklausītājas Otro jautājumu – *Kāpēc viņiem ir savas tiesības?* – kā vienas Latvijas iedzīvotāju grupas pamattiesību apšaubīšanu, kā arī uzskata, ka šis jautājums *stigmatizē konkrētu sabiedrības daļu, balstoties uz to etnisko izcelsmi*. Tas nozīmē, ka Iesniedzējs jautājumu ir interpretējis un kontekstualizējis līdzīgi, kā to uztvēra Raidījuma dalībniece, kas, savukārt, norāda, ka Iesniedzējs atrodas līdzīgā kontekstā un ir ar līdzīgu pirmsizpratni kā Raidījuma dalībniece.

Šī atzinuma iepriekšējā daļā ombuds secināja, ka šādai interpretācijai un kontekstualizācijai nav pietiekama pamata radioklausītājas teiktajā, jo jautājuma otrajā daļā nav problematizētas cilvēktiesības vai tiesiskās vienlīdzības princips kā tāds, bet gan, atbilstoši jautājuma formulējumam, iespējamā *savu tiesību* esamība, kas varētu būt sekas, piemēram, lingvistiskās identitātes vai konkrētās mazākumtautības skaitliskajam lielumam. Līdz ar to ombuds nesaskata pietiekamu pamatu radioklausītājas Otro jautājumu vērtēt kā *Satversmei neatbilstošu un sabiedrībai bīstamu jautājumu*. Šāda interpretācija izriet ne no pateiktā, bet no Iesniedzēja iepriekš pieņemtā – pirmsizpratnes kā aktuālā zināšanu, pieredzes, pārliecību un motivācijas kopuma.

Ja ar *stigmatizāciju* tiek saprasta situācija, kad kādai sociālai grupai vai indivīdam tiek piešķirts negatīvs sociāls apzīmējums vai raksturojums, tādējādi radot priekšstatu, ka šī grupa vai indivīds ir sociāli nevēlama, mazvērtīga, bīstama, vainojama vai citādi sociāli problemātiska, tad ombuds nesaskata radioklausītājas uzdotajā Pirmajā jautājumā – *Kāpēc te ir tik daudz krievu?* – pazīmes, kas pašas par sevi liecinātu par centieniem piedēvēt šādus negatīvus sociālus priekšstatus Latvijas etniskajiem krieviem vai rusofonajiem iedzīvotājiem. Šādas pazīmes nav konstatējamas arī tad, ja

jautājums tiek uztverts kā apgalvojums – *Latvijā ir daudz krievu* – jo šādā interpretācijā tas ir deskriptīvs, nevis vērtējošs apgalvojums (taisnības labad ir jāpiebilst, ka arī faktu konstatējoša izteikuma sociālā nozīme nav nosakāma tikai pēc tā patiesumvērtības, bet ir vērtējama kontekstā). Savukārt problemātiska un potenciāli stigmatizējoša nozīme varētu rasties, ja jautājums tiek uztverts kā vērtējošs apgalvojums – *Krievu Latvijā ir par daudz!* – jo tas var paust negatīvu attieksmi pret grupas klātbūtni valstī. Tomēr jautājuma faktiskais formulējums pats par sevi nenodrošina pietiekamu pamatu viennozīmīgi secināt, vai tajā ietverta neitrāla interese par demogrāfisku faktu, negatīvs vērtējums par konkrētās grupas skaitlisko klātbūtni vai cita attieksme. Tādējādi jautājuma uztvere šajā aspektā ir atkarīga no tā aktuālās kontekstualizācijas.

Savukārt, ja ar *diskrimināciju* tiek saprasta atšķirīga vai nelabvēlīga attieksme pret kādu personu vai sociālu grupu ar aizsargājamu pazīmi, šajā gadījumā – etnisko piederību vai valodu – un tās rezultātā iestājas kādas nelabvēlīgas sekas, bet pamatojums šai attieksmei ir vienīgi grupas aizsargājamā pazīme, tad ombuds nesaskata pietiekamu pamatu uzskatīt, ka Otrais jautājums – *Kāpēc viņiem ir savas tiesības?* – pats par sevi pauž priekšlikumu šai sociālajai grupai noteikt atšķirīgu vai nelabvēlīgāku tiesisko attieksmi. Līdz ar to nav pietiekama pamata šo jautājumu uzskatīt par diskriminējošu *per se*, un tāpēc ombuds arī nesaskata pamatu secināt, ka Raidījuma vadītājam konkrētajā situācijā būtu bijis pienākums klausītājas jautājumu *atspēkot* vai *norādīt uz tajā ietvertām kļūdām un aizspriedumiem*, jo iespējami diskriminējoša nozīme šajā gadījumā izriet nevis nepastarpināti no jautājuma burtiskā satura, bet no konkrētas tā interpretācijas, kurā jautājums tiktu saprasts kā aicinājums uz atšķirīgu vai nelabvēlīgāku attieksmi pret konkrētu personu grupu. Vienlaikus tas neizslēdz vadītāja profesionālo pienākumu precizēt neskaidra vai dažādi interpretējama jautājuma saturu, ja tas nepieciešams, lai novērstu tā pārpratumu, uz ko ombuds jau norādīja šī atzinuma iepriekšējā daļā.

Ir jākonstatē, ka Iesniedzējs problematizē arī Raidījuma vadītāja rīcību pēc radioklausītājas jautājuma izskanēšanas, norādot, ka viņš *vairākkārt pārformulēja jautājumu diskusijas dalībniekiem, akcentējot okupācijas seku aspektu*, un tādējādi turpināja klausītājas pieteikto tēmu *problemātiskā un stigmatizējošā rāmējumā*. Nenoliedzami Raidījuma vadītāja piedāvātais sarunas turpināšanas virziens izsaka ļoti konkrētu tēmas interpretācijas perspektīvu jeb konceptuālo ietvaru (t.s. *rāmējumu*) – Latvijas okupācijas faktu 1940. gadā un tā saistību ar Latvijas iedzīvotāju etnisko un lingvistisko sastāvu. Ombuds nesaskata pamatu šo rāmējumu uzskatīt par *stigmatizējošu*. Latvijas okupācijas kā vēsturiska fakta norādīšana pati par sevi nav ne *problemātiska*, ne *stigmatizējoša*. Savukārt okupācijas fakta noliegšana būtu vērtējama kā faktiski vai vēsturiski problemātiska, taču arī šādā kontekstā okupācijas fakta apgalvošana *per se*

nenozīmētu kādas sociālās grupas stigmatizāciju. Par stigmatizējošiem būtu uzskatāmi, piemēram, tādi izteikumi, kuros tie Latvijas iedzīvotāji, kuru ģimenes Latvijā nonākušas pēckara migrācijas rezultātā, un kuru lingvistiskā identitāte ir saistīta ar krievu valodu, tiktu kolektīvi identificēti ar *okupantiem*. Ombuds Raidījuma vadītāja teiktajā šādus izteikumus nekonstatē, kas atkārtoti norāda uz to, ka teiktā uztveri nosaka ne tik daudz burtiskais saturs, bet gan konteksts, kurā teiktais tiek interpretēts un saprasts.

Konkrētajā gadījumā atšķirīgais radioklausītājas uzdotā jautājuma konteksts netika pietiekami precizēts (jeb Raidījuma dalībiece nepieņēma Raidījuma vadītāja piedāvāto precizējumu), tādēļ sarunas dalībnieki turpināja reaģēt uz atšķirīgi saprastu jautājuma burtisko, pragmatisko un stratēģisko saturu. Tas ierobežoja iespēju nonākt pie savstarpējas saprašanās par to, ko klausītāja īsti bija domājusi ar jautājuma otro daļu. Kamēr sarunā iesaistītās puses neatklāj viens otram savu pirmsizpratni kā interpretācijas kontekstu, tikmēr pusēm nav iespēju *saprast* vienam otru un *saprasties* diskutablos jautājumos. Tomēr šāda situācija ir raksturīga tiešraides formātam jeb sarunām, kad jāuzklausā klausītāju zvani, kuros izskan negaidīti vai neskaidri formulēti jautājumi, un to “apstrādes” laiks ir ierobežots. Žurnālistam šādās situācijās jāspēj operatīvi reaģēt un vajadzības gadījumā noskaidrot, par ko tieši ir runa.

Ombuds nesaskata pamatojumu Iesniedzēja izteiktajam lūgumam – *organizēt mācības/lekciju sabiedrisko mediju redakcijai par demokrātisko valsts iekārtu, pamattiesībām, cilvēka cieņu un diskriminācijas novēršanu Latvijā*, jo Iesniedzēja izteiktie iebildumi attiecas uz viena konkrēta LSM žurnālista rīcību, kurā ombuds nesaskatīja diskriminējošus, cilvēka cieņu aizskarošus, demokrātisko valsts iekārtu un pamattiesības noliedzošus izteikumus. Vēl jo mazāk ombuds redz iespējas šos iebildumus ekstrapolēt uz LSM redakcijām kopumā.

Izvērtējot konstatēto, sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

atzīst:

[7] Ombuds neatzīst Raidījuma vadītāja rīcībā LSM Rīcības un ētikas kodeksa 2.2. punktā noteiktās pamatvērtības – cilvēka cieņas, kā arī LSM Redakcionālo vadlīniju 2.1. punktā “Cilvēka cieņa” noteiktās prasības pārkāpumus.

Raidījuma vadītāja izteikumos nav konstatējama personas vai personu grupas cieņas un goda aizskaršana tās etniskās izcelsmes, tautības vai valodas dēļ. Raidījuma vadītājs nepauda diskriminējošus izteikumus un neapšaubīja kādas sociālas grupas pamattiesības.

Vienlaikus ombuds secina, ka pēc tam, kad atklājās būtiski atšķirīga radioklausītājas uzdotā jautājuma izpratne, profesionāli vēlams būtu bijusi uzdotā jautājuma nozīmes noskaidrošana, lai nepieļautu turpmāku pārpratuma izvēršanos. Kļūstot redzamam, ka Raidījuma dalībniece klausītājas teikto uztver kā cilvēka cieņu aizskarošu un dehumanizējošu apgalvojumu, Raidījuma vadītājam būtu bijis vēlams precizēt uzdotā jautājuma nozīmi un nepārprotami norādīt, ka runa nav par kādas sabiedrības grupas pamattiesību apšaubīšanu.

[8] Ombuds neatzīst Raidījuma vadītāja rīcībā LSM Rīcības un ētikas kodeksa 2.3. punktā izteiktās prasības ievērot visaugstākos žurnālistikas standartus un LSM redakcionālās vadlīnijas pārkāpumus.

Raidījuma vadītāja lēmums pievērsties Pirmajam jautājumam un kontekstualizēt Latvijas iedzīvotāju etniskā un lingvistiskā sastāva faktu nav uzskatāms par atkāpšanos no profesionālās žurnālistikas standartiem. Tomēr situācijā, kad sarunas dalībnieki acīmredzami runāja par atšķirīgi saprastu jautājumu, visaugstākajiem profesionālajiem standartiem atbilstoša rīcība būtu savlaicīgi uzdot precizējošus un saprašanu kontrolējošus jautājumus un skaidri nodalīt abas klausītājas jautājuma daļas.

[9] Ombuds neatzīst Raidījuma vadītāja rīcībā LSM Redakcionālo vadlīniju 1.4. punktā “LSM darbības profesionālie principi” noteiktā darbības principa *Faktu nošķiršana no viedokļiem* pārkāpumus.

Raidījuma vadītāja norāde uz Latvijas okupāciju ir vērtējama kā atsauce uz vēsturisku faktu, savukārt jautājums par okupācijas seku saistību ar Latvijas iedzīvotāju etnisko un lingvistisko sastāvu veidoja vadītāja piedāvāto sarunas interpretācijas ietvaru. Ombuds nekonstatē, ka Raidījuma vadītājs būtu faktu pasniedzis kā nepamatotu viedokli vai viedokli – kā faktu.

[10] Ombuds neatzīst Raidījuma vadītāja rīcībā LSM Redakcionālo vadlīniju 1.2. punktā “Sabiedrības intereses” noteikto prasību pārkāpumus.

Klausītājas jautājuma burtiskais saturs un Raidījumā pieejamais konteksts nedod pietiekamu pamatu to uzskatīt par publiski izskanējušu aicinājumu liegt cilvēktiesības vai noteikt nelabvēlīgāku attieksmi pret personām vai sociālām grupām to etniskās vai lingvistiskās piederības dēļ. Tādēļ nav konstatējams, ka Raidījuma vadītājam būtu bijis pienākums šo jautājumu nekavējoties atspēkot kā diskriminējošu. Vienlaikus jautājuma daudznozīmība radīja profesionālu nepieciešamību precizēt, kas domāts ar vārdiem “savas tiesības”, lai nepieļautu diskriminējošas interpretācijas izklāstu no Raidījuma dalībnieces puses.

[11] Ombuds neatzīst Raidījuma vadītāja rīcībā LSM Redakcionālo vadlīniju 1.4. punktā noteiktā profesionālās darbības principa *Izvairīšanās no stereotipizācijas* pārkāpumu.

Raidījuma vadītāja teiktajā nav konstatējama Latvijas etnisko krievu vai rusofono iedzīvotāju stereotipizācija, kolektīva vainošana vai identificēšana ar okupantiem. Latvijas okupācijas fakta un pēckara migrācijas procesu pieminēšana pati par sevi neveido stigmatizējošu vai diskriminējošu rāmējumu.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas

līdzekļu ombuds

(*paraksts*)*

Edmunds Apsalons

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU